

Fem risker med nya betygen – utredaren svarar om oron

Vi Lärare den 19 augusti 2025

Den 19 februari presenterades betänkandet "Ett likvärdigt betygssystem" (SOU 2025:18). Uppdraget var att skapa ett system som ger likvärdiga betyg eller meritvärden och ett rättvist urval till nästa utbildningsnivå.

Sedan 1990-talet har betygen blivit alltmer olikvärdiga. Lärarnas krav för olika betyg varierar och tenderar att påverkas av elevgruppernas nivå, där betygssättningen är mer generös i relation till de nationella proven om det är en skola som är relativt sett lågpresterande. Generös betygssättning har dessutom blivit ett konkurrensmedel mellan skolor. Resultatet är både betygsinflation – där äldre meritvärden inte kan mäta sig med nyare – och stora skillnader inom samma årskull – en elev med lägre meritvärde kan ha större faktiska kunskaper än en med högre.

Vårt förslag: lärarna sätter betyg 1–10 baserat på eget betygsunderlag. De lärarsatta betygen förblir oförändrade. För att få fram jämförbara meritvärden vid antagning till utbildningar med konkurrens kalibreras genomsnittsbetygen på skolnivå med resultaten från de nationella slutproven (NSP) på skolnivå. Proven fungerar som en gemensam måttstock så att elevernas kunskaper mäts på samma skala, oavsett vilken skola de går på.

Det finns bred enighet om att dagens system brister i likvärdighet och att en kontinuerlig betygsskala samt avskaffad godkäntgräns är steg i rätt riktning. Låt mig nu bemöta den viktigaste kritiken mot vårt förslag.

Att nationella proven inte längre används direkt som betygsunderlag i samma omfattning betyder inte mer administration. Bedömningssamråd ersätter dagens betygskonferenser och sambedömning av nationella proven, vilket gör att arbetsbördan blir oförändrad. Nationella prov finns bara i ett fåtal ämnen och lärarna sätter även fortsättningsvis betyg enligt kurs- och ämnesplanerna, baserat på en samlad bild av elevens kunskaper.

Sverige ligger redan i topp internationellt när det gäller elevers upplevda skolstress, en utveckling som tilltagit efter att nuvarande system infördes. Otydliga kriterier har blivit en stressfaktor i sig. I vårt system vet eleverna exakt hur stor vikt nationella prov har i meritvärdet och ingen riskerar att stoppas av ett enstaka F. Proven genomförs under en kort period och är opåverkade av lärarens subjektiva bedömning, vilket minskar osäkerheten.

I dag tolkar olika lärare betygskriterier på olika sätt, vilket ger olikvärdiga betyg. Vår modell minskar inte nödvändigtvis tolkningsskillnaderna, men ser till att dessas effekter neutraliseras. Kalibreringen gör meritvärdena jämförbara mellan skolorna oavsett lokala skillnader. Förslaget går dessutom hand i hand med läroplansutredningens förslag till tydligare mål och innehåll.

Central rättning av nationella prov är en nyckelkomponent och underlättas av en stabil digital plattform. Uppgiften är tekniskt krävande, men finns starka skäl att tro att Skolverket dragit lärdom av tidigare misstag.

Att genomsnittet av lärarbetygen kan justeras upp eller ner utifrån skolans genomsnittsnivå på NSP kan uppfattas som krångligt. Därför behövs informationsinsatser vid införandet. I dag möter lärare ofta vårdnadshavare som inte förstår varför betyg och provresultat skiljer sig. Med vårt system sker justeringen automatiskt och objektivt, på samma sätt som i IB-programmet och i många andra länder.

Invändningen att undervisningen kommer att styras för mycket av nationella prov kan inte viftas bort, men detta sker redan i dag, utan att bidra till likvärdig betygssättning. Med vårt system blir proven en del av ett rättvist meritvärde. Kurs- och ämnesplanerna ska styra vilka moment som bedöms, även sådana som inte täcks av proven, och nationella bedömningsstöd utvecklas för praktiska och muntliga moment.

Bristen på likvärdighet i dagens system gör att tiotusentals elever varje år drabbas av felaktiga myndighetsbeslut som kan avgöra deras framtid. Vårt förslag angriper de centrala problemen: jämförbara meritvärden oavsett skola, borttagen godkänthetsgräns som stänger ute elever och central, enhetlig bedömning av provresultat.

Vi har granskat jämförbara länders system. Inget är perfekt, vilket gör det lätt att komma med kritiska synpunkter på enskildheter. Men det vore fel att offra förslaget alla fördelar för att åtgärda någon eller några påstådda nackdelar. och även vårt bör följas upp och justeras över tid. Men det är ingen ursäkt för att stå still. Frågan är om vi ska låta några invändningar stoppa en reform som kan ge Sverige en mer rättvis skola. Mitt svar är nej.

Genom att genomföra denna reform i kombination med andra föreslagna förändringar, kan Sverige åter bli ett föregångsland på skolområdet.

Magnus Henrekson